

Akuaba, vruchtbaarheidbeeldje uit West Afrika.

Een gebed in hout.

Harrie Leyten

Akuaba is de vreemd klinkende naam van een houten beeldje dat de laatste jaren veelvuldig wordt aangetroffen bij de antiquairs in Afrikaanse kunst. Het valt op te midden van de Afrikaanse beelden omdat het zulke abstracte vormen heeft: een ranke cilinder stelt het lichaam (torso) voor, het heeft zelden benen, de armen zijn dikwijls niet meer dan twee stompjes die uit het lichaam steken, en op het dunne halsje staat een onwaarschijnlijk groot gezicht, want een hoofd kan men het schijfje nauwelijks noemen.

De naam Akuaba- uit spreken als *ekoe-a-bah* (klemtoon op de eerste lettergreep)- betekent letterlijk: *kind van Akua*. Akua is de naam van alle meisjes die op *woensdag* (Woekoeda) geboren worden. Jongens die op woensdag geboren worden, heten *Kwekoe*. Deze gewoonte van naamgeving volgens de dagen van de week bestaat ook nu nog bij een aantal volkeren van *Ivoorkust* en *Zuid Ghana*, die aan elkaar verwant zijn en dezelfde taal gebruiken, het *Akan*. De meest bekende stammen in deze groep zijn de *Baule* (Ivoorkust) en de *Fanti* en *Ashanti* (Ghana).

De legende van het Ei

De legende wil dat er eens een vrouw was die Akua heette. Zij kon geen kinderen krijgen en leed daar erg onder. Ten einde raad consulteerde zij een *herbalist* (medicijnman) die haar een beeldje gaf dat zij steeds bij zich moest dragen in haar lendendoek. Enige maanden later was zij in verwachting en werd zij moeder. Het kind heette toen: Akuaba, het kind van Akua. Sindsdien is het gewoonte dat een vrouw die graag een kind wil hebben een dergelijk beeldje met zich meedraagt.

De wens om meen mooi kind te hebben wordt duidelijk in de grote nadruk op het goedgevormde gezicht en de lange, geringde hals: het schoonheidsideaal van deze volkeren. Dit ideaal ligt hier, in Ivoorkust en Zuid Ghana, iets anders dan in West Europa. Een gaaf, rond gezicht met fijn getekende gelaatstreken en dunne, smalle neus is het toppunt van schoonheid. De hals mag niet te dik of te dun zijn, maar wel zo gevuld dat er plooi-lijnen in de huid komen, die als ringen om de hals liggen. (Deze lijnen worden in de Akuaba poppen maar ook in voorouderbeelden dikwijls aangegeven.)

Kofi Antubam, een bekend Ghanees kunstenaar, heeft eens gezegd dat de

ideale schoonheid vorm heeft gekregen in het ei, dat tegelijk het principe van vruchtbaarheid is. Een echt mooie vrouw is derhalve een symbool van vruchtbaarheid. Vrouwelijke voorouderbeelden van de Baule- die tot de fraaiste beeldhouwwerken behoren van Afrika- zijn opgebouwd uit ei-vormige elementen: hoofd, hals, borsten, torso, bovenbenen, kuit. Toch zijn er onder Akuaba-poppen afwijkingen van de ei-vorm. Veel voorkomend is de Akuabapop met een langgerekt, recht hoekig hoofd. De bestaande literatuur heeft veel moeite met de verklaring voor de ronde en rechthoekige hoofden. Op dit ogenblik wordt echter aangenomen dat de poppen met rechthoekige hoofden afkomstig zijn van de Fanti stam, die in Zuid Ghana woont.

De Akuaba poppen worden als regel gesneden uit *sese*-hout, hetzelfde materiaal dat gebruikt wordt voor de bekende koningsstoelen. Het witte hout werd vroeger zwart gemaakt met een mengsel van wit van een ei, roet en alkaline, afkomstig van een brouwsel van plantaardige schillen waarin stukjes ijzer worden gelegd. Tegenwoordig wordt het blanke hout gezwart met moderne middelen zoals olie- en verf.

De poppen worden vaak versierd met kralen en kralen snoertjes aan het hoofd, om de hals, armen, benen en lendenen.

Gebed in hout

Er zitten duidelijk godsdienstige elementen in deze Akuaba – beelden. Toch moeten wij deze niet overdrijven of in een exotisch licht plaatsen. Er is geen cultus mee verbonden, er komt geen magie of bezwering aan te pas, er is ook niets geheimzinnigs bij. Misschien mogen we deze beeldjes een gebed in hout noemen. Een vrouw die ervan droomt moeder te worden, die bidt een kind te krijgen, legt haar gebed vast in dit beeldje. Zoals in oude Christelijke gebedsboeken gebedsformules stonden af gedrukt die in de meest uiteenlopende situaties konden worden gebruikt (gebed voor het welslagen van een examen, gebed bij langdurige droogte, gebed van een aanstaande moeder, zo hebben deze Afrikaanse vrouwen hun gebed geformuleerd in hout. Door dit beeldje steeds bij zich te dragen, door ernaar te lijken, door ermee te spelen, wordt het een blijvende uiting van hun wens om moeder te worden.

De vrouw kan het beeldje zelf laten maken bij een beeldsnijder, of advies een herbalist die zij heeft geraadpleegd, maar het kan haar ook geschonken worden door haar man die haar graag zwanger wil zien.

Veel meisjes

Opvallend is dat de grote meerderheid van Akuaba beeldjes meisjes voorstelt.

Het niet bekend waarom dit zo is. De auteurs die over dit onderwerp hebben geschreven, zijn niet eens over de betekenis hiervan. Het lijkt mij echter niet ondenkbaar dat de verklaring gezocht moet worden in de maatschappij opbouw van deze volkeren. Zij zijn allen *matrilineaal*, dat wil zeggen dat alle bezit eigendom blijft van de vrouw en haar familie, en dat de vrouw een belangrijker plaats inneemt in de maatschappij dan een man. De vrouw die moeder wil worden zal derhalve liever een meisje krijgen dan een jongen.

Als het gebed verhoord is en het kind geboren, heeft het Akuaba beeldje zijn eerste functie verloren. Soms wordt het als speelpop gegeven aan de baby, hetgeen helaas dikwijls het einde betekent van deze beeldhouwwerkjes. Soms ook worden zij bewaard als kleinood met groot emotionele waarde. Een Ghanese vrouw van middelbare leeftijd liet mij eens een prachtig exemplaar van een Akuaba zien. Het was de pop die haar moeder gedragen had toen zij van haar in verwachting was. Deze vrouw was begrijpelijkerwijze zo gehecht aan dit beeldje dat het een ere plaats had in haar huis en dat zij het voor geen goud wilde afstaan.

Levende traditie

Het gebruik van de Akuaba is niet uitgestorven, al moet er bij worden opgemerkt dat zij tegenwoordig ook in grote getale worden vervaardigd voor de export. De kwaliteit is dan aanzienlijk minder dan de authentieke beeldje, waarvan de lezer enige goede exemplaren ziet afgebeeld bij deze tekst.

Opnieuw blijkt dat ogenschijnlijk eenvoudige beeldhouwwerkjes een wereld achter zich verbergen van mensen die leven en denken, hun wensen en verlangens hebben, oplossingen zoeken voor hun vragen, en eronder lijden als hun verlangens niet verwerkelijkt worden.

Als zijn deze Akuaba beeldjes 'typisch Afrikaans', wat zij voorstellen is zo algemeen menselijk, en staat zo dicht bij wat ook wij voelen en beleven, dat het mijmerend bewonderen ervan hun wereld en de onze dichte bij elkaar brengt.

- **“Een gebed in hout” artikel gepubliceerd in Antiek Wereld 2^e jaargang, no 11, november 1977.**